

HET KAN ANDERS

PROGRAMMA **GROENLINKS** LINGEWAARD 2018-2022

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
WAAROM, HOE en WAT	5
AARDE: duurzaam Lingewaard	7
NATUUR: natuurlijk Lingewaard	9
MENS: sociaal Lingewaard	11
Bijlage: boxen	13
Kandidatenlijst	22

Voorwoord

Voor mij is GroenLinks een ideeënpartij met idealen en vergezichten. Dat vraagt om aandacht en tijd. Verandering heeft aandacht en tijd nodig. Eerst als idee om te landen, daarna kan acceptatie een langdurig proces vragen en de uitvoering ingewikkelde aanpassingen vergen. Dat maakt me ongeduldig. Als ik weet dat er veel meer mogelijk is op gebied van duurzaamheid en er teveel wordt getreuzeld. Of als ik zie dat er wel wordt gepraat over inwonersinitiatieven, maar vooral wordt gekeken naar wat er binnen de bestaande lijntjes past waarbuiten je niet mag kleuren.

GroenLinks Lingewaard wil het anders. En het kán anders! Voor plannen moet er een JA-loket komen. Dat is een open houding bij de gemeente, die blij is dat inwoners zelf met plannen komen. Die meedenkt over de nieuwe kansen van deze plannen. En waar ambtenaren actief naar buiten gaan om daar waar de doelgroep samenkomt in gesprek te gaan en te horen wat er leeft. Vóór er beleid op komt. Want met de kennis en ervaring van inwoners plannen en praktijk samen.

Initiatieven van GroenLinks zijn uitgegroeid tot de actieve groep Lingewaard Energie, die mensen op weg helpt naar een CO₂-neutraal Lingewaard. Aanhoudend aandringen op zonnepanelen voor sportgebouwen, scholen, op gemeentelijke gebouwen en blijven focussen op windenergie resulteert in kleine stapjes voorwaarts. Zorg voor groen, bomen en biodiversiteit is na drie jaar opgepikt in het groencompensatiefonds. Steun voor inwoners-initiatieven zoals de Theaterkerk en Providentia, maar ook voor een klein speelterrein in Bommel, laten zien dat er soms lange adem nodig is om doelen te bereiken. Aandacht voor groenafval, plastic scheiding bij sportclubs en Klein Chemisch Afval leidt tot positieve verandering. En wat zou het mooi zijn om ook in Lingewaard een proef te doen met een basisinkomen voor mensen met een bijstandsuitkering. Om bureaucratie te vermijden en mensen ook hier eigen regie terug te geven.

Op sociaal gebied wil GroenLinks vooral aandacht voor preventie van armoede en zorgvragen, door innovatieve manieren van werken en door mensen samen te brengen die goede ideeën en plannen hebben. De kanteling van het zorgen vóór naar het zorgen mét begint ook in Lingewaard door te dringen. GroenLinks wil voorwaarden scheppen om hierop voort te borduren. Met maatwerk naar behoefte van de Lingewaarders.

Bij deze partij wil ik graag horen en hiervoor ga ik me ook de komende raadsperiode weer inzetten; om te vernieuwen en mensen warm te krijgen voor vernieuwende ideeën. Want ja, HET KAN ANDERS!

Lianne Duiven
Fractievoorzitter GroenLinks Lingewaard

Inleiding

Een welvarend en gelukkig Lingewaard, daar wil GroenLinks aan bijdragen met een programma dat gebaseerd is op de drie pijlers AARDE, NATUUR en MENS. Want alleen met respect voor zowel de aarde, de natuur als de mens bouwen we samen aan een welvarend en gelukkig Lingewaard, nu en in de toekomst.

In dit verkiezingsprogramma staat hoe GroenLinks hieraan wil werken. Te beginnen met een vergezicht, het speerpunt 'Lingewaard in 2045 CO₂-neutraal' en tot besluit het speerpunt 'Inwonersinitiatieven krijgen ruim baan' dat de fundering legt om tot verandering (geluksbeleid) te komen.

Voor een welvarend en gelukkig Lingewaard is tenslotte de hele samenleving nodig. Enthousiaste, betrokken individuen en groepen, zoals

- inwoners met mooie ideeën die daar gezamenlijk hun schouders onder willen zetten
- scholen, sportclubs, woonstichtingen en kunstenaars die inspirerende plannen ontwikkelen
- individuele deskundigen die met hun kennis en vaardigheden innovatieve projecten ondersteunen
- de gemeentelijke organisatie, die met een open blik meedenkt en de weg wijst in het labirint van regelgeving en subsidies

Het kan anders, vindt GroenLinks. Een kanteling in denken en doen is nodig, niet alleen over ruimte en zorg, maar ook over samenwerking en vertrouwen. Innovatieve en creatieve ideeën om de maatschappij duurzamer en socialer te maken zijn er genoeg. GroenLinks kijkt ook over de grenzen van Lingewaard, en maakt gebruik van inspirerende voorstellen van deskundige voortrekkers en aanjagers die vernieuwend kunnen denken.

In de boxen, de toelichtingen bij een aantal speerpunten, zijn al wat voorbeelden te vinden van dergelijke vernieuwende inzichten en mogelijkheden.

Samenwerken maakt meer mogelijk. GroenLinks Lingewaard heeft een grotere denkkraft en slagkracht door haar verbinding met andere GroenLinks fracties, van buurgemeenten tot in Den Haag en Brussel. We hopen ook dat andere politieke partijen in Lingewaard aanknopingspunten vinden in dit programma en nodigen hen van harte uit om speerpunten over te nemen of te verbeteren. GroenLinks werkt graag met hen samen in de raad om mooie plannen te realiseren in en voor Lingewaard.

Veel inspiratie!

programmacommissie: José Bruëns, Lianne Duiven en Lisette Hoes
met medewerking van: Frans van Herwijnen, Inge Sloot en Karin Verlaan
met dank aan: adviezen van GroenLinks-leden en Lingewaardse groeperingen

WAAROM

Het programma van GroenLinks Lingewaard heeft als basis de kernwaarden respect voor de aarde, respect voor de natuur en respect voor de mens. Dat wil zeggen dat we ons bij alle plannen, projecten en beslissingen voor Lingewaard afvragen in hoeverre het goed is voor de aarde, de natuur en de mensen, nu en in de toekomst.

AARDE	NATUUR	MENS
We laten een schone wereld achter voor onze kinderen	We leven in en met de natuur die we koesteren	We zorgen met elkaar voor elkaar
		
Een schone wereld betekent schone lucht, bodem en water. Een onbereikbaar ideaal in Lingewaard? Neen! Maar we moeten dan wel snel en kordaat handelen: schone energie opwekken en geen energie verspillen. Een omslag maken naar schoner transport en vervoer. Duurzaam bouwen en materialen hergebruiken. Hoe sneller we daarin investeren, hoe sneller we er de vruchten van plukken.	Groen is van levensbelang: hiermee kunnen we de klimaatverandering en luchtvervuiling dempen. Een groene omgeving is ook gezond voor lichaam en geest van de mensen. Daar zijn we dus zuinig op! GroenLinks wil meer groen in de kernen en wijken. Om het groen en de natuur zelf gezond te houden, bevorderen we de biodiversiteit en passen ecologisch beheer toe.	Een welvarende gemeente met gelukkige mensen. Het ideaal waar we actief aan werken door iedereen de kans te geven om mee te doen, gezien, gehoord en geaccepteerd te worden. Met werk en een toereikend inkomen, een passende woning en zorg op maat. Actieve en creatieve vrijetijdsbesteding. En met een gemeente die inwonersinitiatieven waardeert en ondersteunt bij de uitvoering ervan.

HOE

GroenLinks wil in Lingewaard bijdragen aan een welvarende, gelukkige samenleving en heeft als leidraad drie thema's uitgewerkt: Duurzaam leven, Natuurlijk leven en Samen leven. Bij elk thema zijn drie aandachtsgebieden nader omschreven.

DUURZAAM LEVEN	NATUURLIJK LEVEN	SAMEN LEVEN
1. ENERGIE Zon en wind geven ons energie	1. GROEN We planten extra bomen en ander groen	1. GELIJKE KANSEN Iedereen verdient gelijke kansen en vrijheden
2. VERVOER Voorrang voor schoon vervoer	2. BIODIVERSITEIT We beschermen onze natuurlijke omgeving	2. WONEN Een passende woning voor iedereen
3. GRONDSTOFFEN We maken de cirkel rond: afval is grondstof	3. VRIJE TIJD Ontspanning, voor ons en onze gasten	3. INWONERSINITIATIEVEN We geven ruimte aan eigen initiatief

WAT

De aandachtsgebieden zijn uitgewerkt in een aantal paragrafen met onze speerpunten. Niet uitputtend, want gaandeweg zullen er nieuwe problemen en kansen op onze weg komen die ook om aandacht vragen. Leidraad voor ons handelen blijft het streven naar een duurzaam, groen en sociaal Lingewaard. Daarbij heeft GroenLinks een voorkeur voor creatieve, innovatieve plannen die vanuit de samenleving ontstaan en experimenten die Lingewaard vooruit helpen. Altijd vanuit samenspraak met de mensen die het betreft.

DUURZAAM LINGEWAARD	GROEN LINGEWAARD	SOCIAAL LINGEWAARD
1. Lingewaard in 2045 CO₂-neutraal 2. Duurzaam wonen en bouwen 3. Duurzame bedrijven 4. Schoner verkeer en vervoer 5. Afval is grondstof	1. Groen houdt mensen gezond 2. Zorgvuldig omgaan met de natuur om ons heen 3. Biodiversiteit en dierenwelzijn 4. Water, geen zorg maar een zegen 5. Actieve besteding vrije tijd	1. Solidariteit: zorg met en voor elkaar 2. Problemen voorkomen, signaleren en aanpakken 3. Participatie en werkgelegenheid 4. Voldoende passende woningen 5. Inwonersinitiatieven krijgen ruim baan

De speerpunten staan op de volgende pagina's. Ze bevatten soms een hyperlink die de tekst verbindt met een bepaalde box achterin dit document. De boxen bevatten een verduidelijking en verwijzen naar meer informatie over vernieuwende ideeën en projecten.

1 DUURZAAM LINGEWAARD

'We laten een schone wereld achter voor onze kinderen'

- 1.1 Lingewaard in 2045 CO₂-neutraal
- 1.2 Duurzaam wonen en bouwen
- 1.3 Duurzame bedrijven
- 1.4 Schoner verkeer en vervoer
- 1.5 Afval is grondstof

1.1 Lingewaard in 2045 CO₂-neutraal

- 1 **Klimaatbeleid** Lingewaard heeft een veel ambitieuzer beleid nodig om in 2045 CO₂-neutraal te zijn. Dat vraagt om een stappenplan met drie visies: een op energiebesparing, een op warmtevoorziening zonder gas en een op opwekking van hernieuwbare energie inclusief wind. Alle mogelijkheden worden ingezet om dit doel te bereiken.
- 2 **Energieopwekking** De gemeente stimuleert ontwikkeling van projecten voor opwekking van duurzame [energie](#). Aanbestedingen gebeuren aan de hand van circulaire duurzaamheids-criteria. Duurzame, innovatieve en creatieve lokale ondernemers krijgen voorrang.
- 3 **Energiebesparing** Lingewaard stimuleert en ondersteunt initiatieven op het gebied van [energiebesparing](#) van iedereen: particulieren, scholen, organisaties en ondernemers. Natuurlijk geeft de gemeente het goede voorbeeld. Inwoners ontvangen informatie via het energieloket dat gebruikmaakt van de expertise van Lingewaard Energie.

1.2 Duurzaam wonen en bouwen

- 1 **Circulair bouwen** Nieuwe bouwprojecten werken met een [materialenpaspoort](#). Bij aanvragen voor nieuwbouw is energieneutraal bouwen een criterium voor de vergunningsaanvraag.
- 2 **Panden hergebruiken** Leegstaande winkels, kantoren, kerken en andere cultuur-historische gebouwen krijgen een nieuwe bestemming, bijvoorbeeld als verzamelgebouw voor ZZP-ers en atelier- of repetitieruimte.
- 3 **Asbest** Lingewaard is actief bij de provinciale asbestscreening. Bij het maken van sanerings-plannen hiervoor wordt het overschakelen op een zonnedak aanbevolen. De gemeente zet hiervoor een revolverend fonds in en biedt duurzaamheidsleningen aan.

1.3 Duurzame bedrijven

- 1 **Samenwerken** Lingewaard zet zich in om bedrijven en organisaties aan elkaar te koppelen om samen energie te besparen en te verduurzamen. Bijvoorbeeld door de vele platte daken te gebruiken voor het plaatsen van zonnepanelen.
- 2 **Controle** Lingewaard laat ODRA strenger toezien op de naleving van de wettelijke verplichting voor bedrijven om energiebesparende maatregelen te nemen. Bij oplevering van nieuwe bedrijfspanden vindt consequent controle plaats op de energieprestaties en bij onvoldoende resultaat op dit gebied volgen sancties.

1.4 Schoner verkeer en vervoer

- 1 **Fietsers en voetgangers** Er komen meer vrij liggende [fietspaden](#). Alle fietspaden worden goed onderhouden en maken we, waar mogelijk, breder. [Voetgangers](#) ontmoeten geen obstakels op hun weg en scholen zijn bereikbaar via vrij liggende fietspaden en fietsstraten, waar auto's te gast zijn.
- 2 **Groepsvervoer** Voldoende goede fietsenstallingen met aanbindmogelijkheid verbeteren toegankelijkheid en gebruik van het [openbaar](#) vervoer, ook in de avonden. Lingewaard ondersteunt initiatieven voor buurtbussen, golfkarretjes (zoals in Gendt) en deelauto's.
- 3 **Overig verkeer** GroenLinks vindt nog meer nieuwe wegen niet nodig. De dijken worden veiliger en aantrekkelijker voor recreatie door 'knippen' aan te brengen voor gemotoriseerd [verkeer](#). Er komen aanzienlijk meer laadpalen voor elektrische auto's in Lingewaard.

1.5 Afval is grondstof

- 1 **Recycling** Lingewaard gaat op weg van een lineaire naar een circulaire economie, die [grondstoffen](#) bespaart en hergebruikt. De gemeente beheert een moderne gemeentelijke milieustraat, haalt groenafval regelmatig op en neemt Klein Chemisch Afval gratis in.
- 2 **Zwerfafval** De gemeente houdt samen met inwoners de eigen omgeving schoon. Ook de jeugd betreft zij actief bij het bestrijden van zwerfafval, door samen te werken met scholen en verenigingen. Eenieder kan afvaldumping melden en daarop wordt snel gehandeld.
- 3 **Riothermie** Lingewaard stimuleert de mogelijkheid om [riothermie](#) in te zetten bij vervanging van riolering. Daardoor kan rioolwater fungeren als een duurzame warmtebron en mogelijk als producent van groene energie.

2 GROEN LINGEWAARD

‘We leven in en met de natuur die we koesteren’

2.1 Groen houdt mensen gezond

2.2 Zorgvuldig omgaan met de natuur om ons heen

2.3 Biodiversiteit en dierenwelzijn

2.4 Water, geen zorg maar een zegen

2.5 Actieve vrijetijdsbesteding

2.1 Groen houdt mensen gezond

- 1 **Groene oases** De groene oases in kernen en wijken, zoals het groene hart van Bemmelse, zijn van grote waarde en blijven behouden. Beeldbepalende, monumentale [bomen](#) en bomenrijen blijven staan. Elke gekapte boom levert een financiële bijdrage aan het Groenfonds op, dat herplant mogelijk maakt.
- 2 **Groenbeheer** Bij het beheer van het gemeentelijke groen staan biodiversiteit en bescherming van dieren in hun leefgebieden voorop. Dit door alleen biologische bestrijdingsmethoden te gebruiken en duidelijk aangegeven maai- en kapverboden te hanteren, die rekening houden met broedende vogels en andere dieren.
- 3 **Buurtgroen** Voor iedereen is er [buurtgroen](#) op loopafstand. Een groene omgeving draagt bij aan de gezondheid door afname van hittestress, en de afvang van CO₂ en fijn stof. In samenwerking met woonstichtingen en bewoners krijgen versteende buurten meer gemengd groen.
- 4 **Groene tuinen** Groene tuinen trekken vogels, insecten en andere dieren aan en verminderen de kans op wateroverlast en plagen. We stimuleren aanleg van groen op eigen grond door inwoners. Waar weinig ruimte is, bieden groene daken en verticaal groen uitkomst.

2.2 Zorgvuldig omgaan met de natuur om ons heen

- 1 **Natuurbescherming** GroenLinks beschermt de natuur in en om Lingewaard. Ontwikkelingsplannen respecteren de aanwezige natuurwaarden, zoals in de Gendtse Polder. [Bouwen](#) gebeurt zoveel mogelijk binnen de bebouwde kom.
- 2 **Verbinding met natuur** Bestaande en nieuwe, uitnodigende wandelpaden verbinden bebouwde kom en het buitengebied beter met elkaar. De buurt mag braakliggende gronden in de gemeente tijdelijk gebruiken als bloemen(pluk)- of moestuin.
- 3 **Donkere nachten** De [nachten](#) mogen weer donker zijn. Een overdaad aan licht verstoort het bioritme van mensen, planten en dieren. GroenLinks zet in op verminderen van onnodige lichtuitstoot bij kassen, buitenverlichting en aanlichten van gebouwen.

2.3 Biodiversiteit en dierenwelzijn

- 1 **Ecologisch beheer** De gemeente beheert parken, bermen en oevers ecologisch. We stimuleren inwoners en bedrijven, met name in de landbouw, om gebruik van landbouwgif tegen insectenvraat en 'onkruid' te vermijden.
- 2 **Bijenlinten** Om de bijensterfte tegen te gaan, komen er verspreid over de gemeente bijenlinten: aaneengesloten groen met bij-vriendelijke beplanting. De bloemrijke dijken en akkerranden vergroten de [biodiversiteit](#) en trekken meteen ook recreanten.
- 3 **Biologische landbouw** GroenLinks stimuleert de biologische landbouw, gebaseerd op een kringloop van grondstoffen en het natuurlijk gedrag van de dieren. Daarnaast kan aangepast agrarisch beheer veel bijdragen aan de bescherming van weidevogels.
- 4 **Megastallen** De intensieve veehouderij, waar zoveel mogelijk dieren worden geproduceerd, leidt tot veel dierenleed, milieuvervuiling en gevaar voor mens en dier. GroenLinks roept de intensieve veehouderij een halt toe en zal in de omgevingsvisie vastleggen dat er geen nieuwe (mega)stallen komen.

2.4 Water, geen zorg maar een zegen

- 1 **Hemelwater** Lingewaard maakt inwoners bewust van het belang van een minder betegelde tuin voor regenwaterafvoer. Om de wateroverlast bij extreem hevige regenbuien te kanaliseren komen waar nodig alternatieve, tijdelijke waterbergingslocaties, zoals vijvers, zegen en wadi's.
- 2 **Drinkwater** GroenLinks bevordert de bereidheid van inwoners en bedrijven om bewust met drinkwater om te gaan. In de kernen en langs recreatieve wandel- en fietsroutes plaatst Lingewaard watertappunten en schaduwrijke bomen om hittestress te voorkomen.
- 3 **Afvalwater** Experimenten met alternatieve mogelijkheden om vuilwater als energiebron in te zetten en grondstoffen uit afvalwaterstromen terug te winnen, krijgen ook in Lingewaard een kans.

2.5 Actieve vrijetijdsbesteding

- 1 **Waterrecreatie** GroenLinks intensificeert recreatie langs het water, door daar aanlegsteigers en picknickplaatsen te maken en er zwemplekken te creëren. We bevorderen zwemlessen, ten minste tot diploma A, voor alle inwoners.
- 2 **Speelplaatsen** Alle kernen hebben natuurspeelplaatsen, waar kinderen kunnen ravotten, en ontmoetingsplekken voor jongeren. In elk park vind je straks een wandelpad en sport- en spelvoorzieningen en een plek voor creatieve en culturele activiteiten.
- 3 **Wandel- en fietsroutes** Lingewaard maakt optimaal gebruik van haar bijzondere ligging met de combinatie van natuur en water om mensen van en naar buiten te trekken. Duidelijke wandel- en fietsroutes, ommetjes zoals kerken- en klompenpaden, ontsluiten het gebied en de [toeristen](#)belasting maakt nieuwe voorzieningen mogelijk.

3 SOCIAAL LINGEWAARD

‘We zorgen met elkaar, voor elkaar’

- 3.1 Solidariteit: zorg met en voor elkaar
- 3.2 Problemen voorkomen, signaleren en aanpakken
- 3.3 Participatie en werkgelegenheid
- 3.4 Voldoende passende woningen
- 3.5 Inwonersinitiatieven krijgen ruim baan

3.1 Solidariteit: zorg met en voor elkaar

- 1 **Meedoen** We versterken de kracht van de gemeenschap, waar het vanzelfsprekend is om naar elkaar om te zien en een soepele integratie van kwetsbare groepen bestaat. Lingewaard ontwikkelt samen met oud en jong, Lingewaarder en nieuwkomer initiatieven die hen bij elkaar brengen. Alle kinderen kunnen deelnemen aan zwemlessen, [sporten](#) en creatieve cursussen.
- 2 **Geen discriminatie** In Lingewaard hebben alle mensen gelijke [kansen](#), ongeacht geslacht, leeftijd, seksuele voorkeur of herkomst. Fysieke en financiële barrières komen niet voor. Een meldpunt discriminatie signaleert knelpunten.
- 3 **Sociale zekerheid** Nieuwe vormen van sociale zekerheid maken een andere aanpak mogelijk, waarbij vertrouwen in de mensen voorop staat. We verwelkomen sociale ondernemingen die reïntegratieplaatsen en stageplekken bieden.
- 4 **Mantelzorg** GroenLinks pleit voor actieve ondersteuning op maat om overbelasting voor mantelzorgers te verminderen.

3.2 Problemen voorkomen, signaleren en aanpakken

- 1 **Preventie** Door voldoende variatie van activiteiten voelt eenieder zich betrokken bij de samenleving. De gemeente bevordert een gezonde leefstijl en stimuleert scholen aan te sluiten bij projecten om verslavend computergebruik en (cyber)pesten te voorkomen.
- 2 **Signalering** GroenLinks pleit ervoor [zorgmijders](#) actief op te zoeken en te koppelen aan één contactpersoon of coach. Zorgvragers, hulpverleners, mantelzorgers, vrijwilligers en ambtenaren weten elkaar te vinden en werken samen vanaf het keukentafelgesprek.
- 3 **Alternatieven bieden** Alternatieve activiteiten bieden mogelijkheden alcoholmisbruik, drugs- en gokverslaving door jongeren en ouderen te voorkomen. Sportieve en creatieve [activiteiten](#) voor iedereen, halen mensen uit hun isolement en verbinden.
- 4 **Maatwerk** Gezinnen in chronische armoede actief benaderen en hulp op maat bieden.

3.3 Participatie en werkgelegenheid

- 1 **Participatie** Iedereen in Lingewaard moet een goed bestaan kunnen opbouwen. Gemeente, onderwijs en bedrijfsleven werken daarom samen om te komen tot een passend aanbod en begeleiding naar (vrijwilligers)werk en stageplekken.
- 2 **Persoonsgebonden budget** Ook bij intensieve zorgvragen is er voldoende geld voor een persoonsgebonden budget, afgestemd op de individuele behoefte. Zorg op maat vereist soms ook buiten de bestaande kaders te werken aan oplossingen.
- 3 **Werkgelegenheid** Bij alle aanbestedingen geldt de eis dat werkzoekenden en mensen met een arbeidsbeperking uit de regio kans maken op een baan door het instellen van een quotum hiervoor. Lingewaard gebruikt bij activiteiten en evenementen consequent lokale duurzame producten en diensten.
- 4 **Basisinkomen** Ook gemeente Lingewaard gaat, nu nog binnen de mogelijkheden van de bijstandswet, experimenteren met de mogelijkheden van een [basisinkomen](#).

3.4 Voldoende passende woningen

- 1 **Passende woning** GroenLinks wil dat Lingewaard voor iedereen, dus ook voor starters, een passende woning heeft. Dat betekent een aanbod van voldoende sociale en middeldure huur- en koopwoningen. De woningen zijn energieneutraal, klaar voor de toekomst.
- 2 **Alternatieve woonvormen** Nieuwe woonvormen die sociale cohesie versterken en duurzaam opgezet zijn, krijgen in Lingewaard een kans, zowel huur als koop. Woongroepen en particulieren kunnen grote boerderijen of schoolgebouwen inrichten voor gezamenlijk gebruik.

3.5 Inwonersinitiatieven krijgen ruim baan

- 1 **JA-loket** De gemeente ondersteunt vanuit een positieve insteek individuele inwoners of groepen, professionals en organisaties, die met plannen en ideeën komen om Lingewaard eerlijker, socialer, mooier en schoner te maken. Dit noemen we het [JA-loket](#).
- 2 **Right to challenge** Inwoners krijgen het recht om een alternatieve aanpak voor te stellen voor publieke en sociale doelen in hun omgeving, waardoor allerlei vernieuwende [ideeën](#) een kans krijgen. Bij dorpsontwikkelpannen hebben inwoners gedeelde verantwoordelijkheid.
- 3 **Communicatie** De gemeente communiceert op een open en eerlijke manier over haar plannen en besluiten. Alle informatie is gemakkelijk, duidelijk en volledig te vinden op papier, via de website en op sociale media.
- 4 **Besluitvorming** De besluitvorming is transparant en het college van B&W eist van raadsleden alleen geheimhouding indien hoognodig. In een openbaar subsidieregister kan iedereen inzien wie subsidie van de gemeente ontvangt en halfjaarlijks verschijnt een overzicht van nevenfuncties van raads- en collegeleden.

Bijlage: boxen

box 1 Energieopwekking

Op alle geschikte gemeentelijke gebouwen, scholen en sportvoorzieningen komen zonnepanelen. Lingewaard ondersteunt initiatieven van bewoners en de lokale energie-coöperatie voor het oprichten van windturbines. Ook andere duurzame vormen van energieopwekking krijgen een kans. Optimale benutting van de zonnestand is een eis bij het plannen van nieuwe wijken en gebouwen. Nieuwbouw wordt niet langer aangesloten op het aardgasnet en bij vernieuwing van het bestaande aardgasnet zoeken we naar alternatieven in samenspraak met de gebruikers. Op de daken komt zonnestroom. Er is een toereikend revolverend fonds voor duurzaamheidsleningen. Bij gebruik van een revolverend fonds komt het geïnvesteerde geld weer terug in het fonds en kan daarna steeds opnieuw geïnvesteerd worden.

Meer lezen:

<http://www.laatbloeien.nl>

Een houdbare, eenvoudige samenleving is dichterbij dan je denkt. Ontdek concrete initiatieven en inzichten.

<https://www.klimaatplein.com>

Info over energiebewust ondernemen (isoleren, besparen, vervoer, verbouwen).

www.groenkennisnet.nl

Duurzame energielandschappen die bijdragen aan omgeving en gemeenschap, en andere functies en waarden van het landschap niet aantasten

box 2 Energie besparen

Na de sportvoorzieningen ontvangen ook gemeentelijke gebouwen, en scholen het pakket energie-zuinige maatregelen. Lingewaard maakt met woningcorporaties en andere verhuurders prestatie-afspraken over het versneld energiezuinig maken van huurwoningen door isolatie, en indien mogelijk installatie van warmtepompen. Hierdoor mogen de totale woonlasten voor huurders mogen niet stijgen. Winkels en bedrijven besparen door led-verlichting, dichte deuren en alternatieven voor terrasverwarming, zoals warmtekussens en plaids. Alle openbare verlichting wordt eveneens led-verlichting. Lingewaard maakt een plan om de energieprestatie van gebouwen bij oplevering consequent te controleren. Dit geldt natuurlijk ook voor de naleving door bedrijven van de wettelijke verplichtingen met betrekking tot energiebesparing. Sancties ondersteunen het handhaven.

Meer lezen:

<https://www.milieucentraal.nl/energie-besparen>

Stappenplan voor een energiezuinig huis en energiezuinige huishouding.

<https://www.klimaatplein.com/5-stappenplan-naar-co2-neutraal-ondernemen>

Energie besparen en opwekken voor ondernemingen.

www.lingewaardenergie.nl en www.energieloketlingewaard.nl

Veel energie-bespaartips en info over subsidies.

PREVENTIE BIODIVERSITEIT SCHOON WATER GEEN DISCRIMINATIE RECREATIE WIND

box 3 Circulair bouwen

Maar liefst 40 procent van het jaarlijks geproduceerde afval is bouwafval. Allemaal grondstoffen die we maar één keer gebruiken en daarna weggooien. Met de eindige hoeveelheid grondstoffen van de aarde kun je hier niet onbeperkt mee doorgaan. Onze lineaire economie, gebaseerd op de keten productie → gebruik → afval, moet dan ook plaatsmaken voor een circulaire economie, gebaseerd op herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en behoud van natuurlijke hulpbronnen. Circulair bouwen betekent zo min mogelijk gebruik maken van nieuwe grondstoffen door aan het eind van de technische levensduur van een gebouw de materialen opnieuw te gebruiken. Aan de hand van een materialenpaspoort zijn alle materialen hiervoor te traceren. Bij de aanvraag van een sloopvergunning wordt eerst een check gedaan naar de mogelijkheden voor hergebruik van bouwmaterialen.

Meer lezen:

www.rvo.nl

Praktijkverhaal van een klimaatneutrale wijk.

<https://mvonederland.nl>

Informatie, inspiratie en praktijkvoorbeelden voor ondernemers.

www.alliander.com/nl

Duurzame weetjes over het vernieuwde Allianderpand in Duiven.

box 4 Op de fiets!

Steeds meer mensen ontdekken het: fietsen is gezond voor mens en omgeving. Vooral als dit comfortabel, veilig en snel gaat. Snelfietsroute RijnWaalpad en fietsknooppunten dragen daaraan bij. Zowel kinderen als ouderen zitten echter minder stevig op hun fiets. Bredere fietspaden waar je elkaar makkelijk kunt passeren, en beter scheiden van auto- en fietsverkeer maakt het fietsen veiliger. Ook oversteekmogelijkheden kunnen beter, zoals bij het Kattenleger, Papenstraat, Loostraat en Ressensestraat. Waar op een schoolroute geen vrij liggend fietspad mogelijk is, bieden 'fietsstraten' uitkomst: daar is de auto te gast. Bij nieuwe projecten, zoals een crematorium naast een drukke weg, is het noodzakelijk advies van Veilig Verkeer Nederland en de Fietzersbond in te winnen om de veiligheid al op de tekentafel te garanderen. Zowel bij bushaltes als voorzieningen kan de fiets veilig gestald worden.

Meer lezen:

www.fietzersbond.nl

Behartigt belangen van fietsers; met tips en weetjes over verkeersveiligheid en verkeersgezondheid.

www.snelfietsroutesgelderland.nl

Sneller op de fiets tussen woning en werk.

<http://www.fietsberaad.nl>

Kenniscentrum voor fietsbeleid, met o.a. verwijzing naar webtool voor gemeentes: aanpak veilig fietsen

box 5 Iedereen is voetganger

Voetgangers ontmoeten geen obstakels op hun weg en met een rolstoel, rollator of kinderwagens kun je zonder moeite van de stoep de rijweg oversteken. In het centrum en bij aanleg van nieuwe stoepen komen ribbelstroken voor slechtzienden. Paaltjes en andere obstakels worden duidelijk aangegeven. Parkeren op stoepen en wandelpaden, ook voor brengen en halen bij scholen, wordt ontmoedigd. De gemeente stimuleert valpreventie- en spierversterkende beweeggroepen voor ouderen om een actieve leefstijl te bevorderen. Zo blijft het voor iedereen mogelijk om actief mee te doen.

Meer lezen:

www.mensenstraat.nl

De straat is er voor mensen: STREETSforALL. Met het Internationale Handvest voor het Lopen, voor mensen die ervoor kiezen om te lopen.

<http://www.lopenloont.nl> en <https://wandelnet.nl>

Voetgangers en leefbaarheid, mobiliteit, economie, gezondheid, ruimte + 13 redenen waarom lopen loont.

vvn.nl/voetganger

Veilig Verkeer Nederland over kwetsbaarheid voetgangers, met dossier oversteeplaatsen

BUURTGROEN SAMENWERKING GRONDSTOFFEN BASISINKOMEN DONKERE NACHTEN

box 6 Samen op weg

Bij aanbestedingen in het openbaar en groepsvervoer wordt rijden op elektriciteit of waterstof de norm. In 2025 mogen bussen geen schadelijke gassen meer uitstoten. Dat geldt natuurlijk ook voor alle gemeentelijke voertuigen en die voor de uitvoering van gemeentelijke diensten, zoals veeg- en afvalwagens. Bij de aanbesteding is dit een voorwaarde. Voldoende goede fietsenstallingen met aanbindmogelijkheid verbeteren het gebruik en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer aanzienlijk. Het DRIS systeem, gevoed door zonnepanelen, verzorgt 24 uur per dag, dynamische communicatie over vertrektijden van alle buslijnen. GroenLinks ondersteunt van harte initiatieven voor buurtbussen, deelauto's en de golf-karretjes, zoals in Gendt.

Meer lezen:

www.deelauto.nl

Alles over autodelen, particulier of via organisaties.

www.samobiel.nl

Samen mobiel: via een website en sms meerijden met dorpsgenoten die dezelfde kant op gaan.

box 7 Schoner verkeer

Elektrisch vervoer helpt luchtvervuiling en geluidsoverlast door verkeer terug te dringen. Het huidige aantal laadpalen in Lingewaard gaat naar zestig in 2020, verdeeld over alle kernen. In de kernen rijdt op korte termijn veel minder vrachtvervoer. Het vervoer van giftige stoffen mag niet meer door de kernen en over de dijken. Duidelijk beleid, met goede richtlijnen en communicatie-afspraken met de veiligheidsregio, ligt hieraan ten grondslag. De dijken zijn veiliger door 'knippen' aan te brengen voor gemotoriseerd verkeer. Dit bevordert eveneens de kleinschalige recreatie. GroenLinks dringt erop aan de vervuiling door schepen in gezamenlijk overleg met waterweggemeenten aan te pakken.

Meer lezen:

<http://www.milieudefensie.nl>

Over verkeer en luchtkwaliteit.

www.gnmf.nl

Voor een mooi en duurzaam Gelderland.

box 8 Afval is grondstof

Lingewaard gaat minder restafval produceren: in 2020 minder dan 100 kg restafval per inwoner per jaar. We richten een moderne gemeentelijke milieustraat in, halen groenafval regelmatig op en inwoners kunnen dit, evenals Klein Chemisch Afval (KCA) gratis aanbieden. Afgedankte elektrische apparaten en verfresten inleveren bij de verkoper is regulier, geen uitzondering. Regionale afvalverwerkingsbedrijven krijgen voorrang bij nieuwe contracten voor afvalverwerking. Zo beperkt Lingewaard de transportafstanden. Lingewaard blijft de strijd voeren met zwerfafval. Samen met onze inwoners houden we de gemeente schoon door voldoende gescheiden, tijdig geleegde afvalbakken in de openbare ruimte. Dankzij een alom bekend telefoonnummer voor afvaldumping, kan dit snel verwijderd worden om zo milieuvervuiling te voorkomen. Via samenwerking met scholen en verenigingen, tegen een kleine vergoeding voor de clubkas, betreft de gemeente de jeugd actief bij het bestrijden van zwerfafval.

Meer lezen:

www.vang-hha.nl

Handige tips over afvalpreventie en afvalscheiding met leuke voorbeelden.

www.milieucentraal.nl

Tips over afvalpreventie, foodbattle en meer.

MEEDOEN INWONERSINITIATIEVEN ZWERFAFVAL SPORTIEF GROENBEHEER ISOLATIE

box 9 Groen is gezond

Een groene omgeving geeft rust en verhoogt de kwaliteit van de lucht en ons leven. Planten filteren schadelijke stoffen, zieken herstellen sneller in een groene omgeving en inwoners van groene buurten doen minder vaak een beroep op zorgfaciliteiten. Bovendien levert groen koelte op en kan regenwater beter infiltreren. In bebouwing zijn groene oases ademplekken. Ook om letterlijk uit te blazen op een bankje en daarmee kans om te ontmoeten. Op kleine parkjes zijn we zuinig. Zo is het niet nodig te fietsen door het groene hart van Bemmelen. En gaan we het beschermd dorpsgezicht Ressen eindelijk vastleggen en verkeer daar minimaliseren. Buurtbewoners die hun omgeving willen vergroenen, krijgen onze steun.

Meer lezen:

<https://www.wildeweelde.org/buurtgroen>

Inspiratie en tips voor meer natuur in je eigen omgeving.

<http://degroenestad.nl>

Stimuleren van overheden, organisaties en bedrijven om bij planning groen op de juiste wijze in te zetten.

<http://www.operatiesteembreek.nl>

Inwoners enthousiasmeren om hun tuin te vergroenen (tuinmetamorfose wedstrijd).

box 10 Bomen krijgen een kans

Sinds 2015 heeft Lingewaard een Groenfonds, een initiatief van GroenLinks. Hiermee financiert Lingewaard verbeteringen en compensatie van openbaar groen en gemeentelijke bomen. Prima, maar een volgroeide boom heeft voor de omgeving, door uitstraling, vochthuishouding, CO₂-afvang, een veel grotere waarde dan een nieuw aangeplante boom. Bovendien zijn veel waardevolle bomen in onze gemeente al gesneuveld waarbij niet altijd voldoende is gecompenseerd. GroenLinks wil daarom de komende vier jaar 1.500 bomen en struiken planten in Lingewaard, gemiddeld elke dag één. Daarnaast eisen wij meer duidelijkheid over het kapbeleid: tijdige informatie over welke bomen, waar en om welke reden gekapt zullen worden, en vooral ook hoe, waar en wanneer deze worden gecompenseerd. Zodat iedereen mee kan beslissen over het groen in de eigen omgeving.

Meer lezen:

www.bomenstichting.nl

De bomenstichting zet zich in voor bomen in de bebouwde omgeving en het platteland.

www.nationaalgroenfonds.nl

Over groene combinaties zoals zorg koppelen aan natuur en natuur-inclusieve landbouw.

www.vhg.org/kennisbank/bouwen-met-bomen

Bij plannen rekening houden met bestaande bomen en voor nieuwe bomen de juiste groeiplaats te creëren.

box 11 Donkere nachten

Niet alleen voor de natuur, maar ook voor mensen is een natuurlijk dag- en nachtritme gezond. GroenLinks wil daarom overvloedige en overbodige verlichting tegengaan, dat bespaart meteen energie. Een lichtplan brengt, in overleg met betrokken inwoners, de veiligheid, energiebesparing en lichthinder in balans. Voor gemeentelijke gebouwen en bedrijfspanden geldt dat na werktijd automatisch de verlichting (en zo mogelijk verwarming) uit gaat. Gerichte voorlichting heeft als doel het aanlichten van gebouwen en de buitenverlichting van particuliere woningen te beperken. Lingewaard gaat experimenteren met elektronisch te dimmen en adaptieve verlichting van wegen en fietspaden. Een meldpunt lichthinder 'Waar mag het licht uit?' helpt om op meer plaatsen in Lingewaard de lichtknop om te zetten.

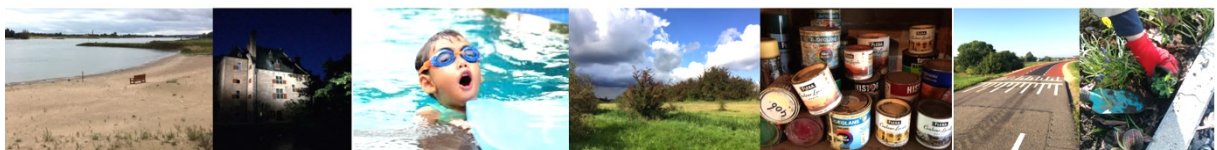
Meer lezen:

www.platformlichthinder.nl

Met onder andere innovatieve manieren om hinder van openbare verlichting te verminderen.

www.nachtvandenacht.nl

Activiteiten en tips voor iedereen, ook gemeenten, om de nachtelijke verlichting te verminderen.

TOEKOMSTBESTENDIG BOUWEN SPORT VOETGANGERS JA-LOKET FIETSRUTES ZON

box 12 Biodiversiteit

De aarde kan niet zonder biodiversiteit, nodig voor het recyclen van dode resten, bestuiving van planten, waterzuivering en om plagen te beheersen. Gevarieerd en natuurlijk groen bevordert de biodiversiteit. GroenLinks wil in Lingewaard meer gevarieerd groen en ongewenste plantengroei op verhardingen en in het openbare groen op de meest milieuvriendelijke manier tegengaan. Boeren die, met het oog op dierenwelzijn, overschakelen naar een meer natuurlijke bedrijfsvoering, hebben recht op ondersteuning. Als groene gebieden op elkaar aansluiten geven we dieren in de natuur meer ruimte. Overal waar mogelijk laten we wilde bloemen staan als voedsel voor insecten. Daarom pleiten we ook voor bloemrijke randen langs pachtgronden en op braakliggende terreinen die bewust pas na de bloei gemaaid worden.

Meer lezen:

<https://www.gnmf.nl>

Balans tussen de agrarische sector en ruimte voor natuur, info over duurzame initiatieven

<http://www.groenkennisnet.nl>

Informatie over natuur-inclusieve landbouw

box 13 Natuurinclusief bouwen

Huizen bieden steeds minder broed- en verblijfplaatsen voor vogels en vleermuizen. Natuurinclusief bouwen keert het verlies aan biodiversiteit in de bebouwde omgeving door inheemse planten toe te passen in tuinen, schuilplaatsen in heggen en houtwallen voor vogels te maken, vleermuis- en inbouwnestkasten te plaatsen, en neststenen voor mussen en gierzwaluwen in te metselen. Tuinenwedstrijden kunnen mensen daartoe stimuleren. Ook groene daken met sedumplanten en gevels met klimop of wilde wingerd dragen bij aan de diversiteit van flora en fauna in de stad.

Meer lezen:

<http://www.stadswerk.nl>

Wat hebben we nodig om onze fysieke leefomgeving goed te ontwerpen, in te richten en te beheren, samen met betrokken burgers? Forum voor kennisuitwisseling.

www.knnv.nl

Haal meer natuur in je tuin, met tips en een afstreeplijst: planten en dieren in mijn tuin.

box 14 Riothermie

Het op het riool geloosde afvalwater heeft een gemiddelde temperatuur van 23°C. Met een warmtewisselaar kan dat warmteverlies teruggewonnen worden, tot wel 50 procent. Zeker nu de huizen steeds beter zijn geïsoleerd. GroenLinks pleit ervoor deze riothermie toe te passen bij het renoveren of aanleggen van nieuwe riolen. De verwachting is dat een riothermie centrale 5.000 huisaansluitingen nodig heeft om 100 huishoudens warm tap- en verwarmingswater te geven. Het systeem zelf verkeert nog in het stadium van ontwikkeling, maar in Nederland passen een paar gemeenten en waterschappen dit principe al toe. Aangezien het een eenvoudige techniek is om energie uit water te winnen, is het goedkoop en levert het naar verhouding veel energiebesparing op.

Meer lezen:

www.ecn.nl

Over warmteterugwinning uit afvalwater.

<http://waterschapsenergie.nl>

Waterschappen vergisten het slib dat overblijft na de rioolwaterzuivering waarbij biogas vrijkomt. Dit kan je opwerken tot aardgas, maar je kan er ook elektriciteit van maken.

CIRCULAIR BOUWEN SENIOREN RECYCLING GROENE OASES MANTELZORG CREATIEF

box 15 Kanjers en kampioenen

Iedereen moet mee kunnen doen. Ook in de sport, muziek en kunst. Geld of conditie mag geen beperking zijn. Presteren of uitdaging zoeken, genieten en ontmoeten van mensen buiten je eigen bubble. Of het behalen van resultaten zoals St. Cecilia of Batouwe. Na forse investeringen bij de buitensport is nu de binnensport aan de beurt. We pleiten voor zwemlessen, ten minste tot diploma A, voor alle inwoners: mensen met een beperkt budget en statushouders krijgen hiervoor een aanmoedigingssubsidie. Voor ouderen zijn activiteiten snel te vinden via internet en via plaatselijke krantjes, zoals het OldStars wandelend voetbal, slowsports, wandelgroepen en sportbuurtcoaches. Voor jongeren zijn er introductiecursussen via Sjors-Sportief en in elke wijk een uitdagende speeltuin en ontmoetingsplekken voor jongeren. In elk park vind je een wandelpad en sport- en spelvoorzieningen, zoals een trapveldje en een jeu-de-boules baan, met bankjes en een plek voor creatieve en culturele activiteiten.

Meer lezen:

www.KNZB.nl

Zwembond pleit voor zwemdiploma voor iedereen.

www.swlingewaard.nl

Bewegingsactiviteiten voor jong en oud(er).

[www.gemeentewijzer.nl\(Lingewaard\)](http://www.gemeentewijzer.nl(Lingewaard)) en www.debolbommel.nl

Wandelen voor 50plussers.

box 16 Toerisme

Gastvrij verwelkomen we recreanten en toeristen om mee te genieten van het moois in Lingewaard. Daarnaast zijn onze eigen inwoners en dagjesmensen uit Arnhem en Nijmegen potentiële gasten. Zij brengen leven in de brouwerij en zorgen voor inkomsten in Lingewaard. Zo houden de campinggasten winkels in kleine kernen vitaal. De uiterwaarden en rivieren verdienen daarvoor meer toegankelijkheid. Zoals het kunnen overvaren vanuit het heuvellandschap van Berg en Dal naar het Betuwse rivierenlandschap. Aanlegsteigers en visplekjes geven nieuwe mogelijkheden. Zichtbaar maken van sporen uit het verleden: kastelen, ruïnes, torens, redoutes, en markante plaatsen van De Limes en Tweede Wereldoorlog trekken nieuwe doelgroepen. Dit geldt ook voor activiteiten zoals openluchttheater, jeu de boules, struintochten, survivals, geo-tagging. Rustplaatsen om uit te blazen op erven, in een theetuin of een vlindertuin in een oude kas. Routes langs kwekers en kunst; wandelen, fietsen en sporten op autovrije dijken. GroenLinks wil promotie van kleinschalig toerisme stimuleren en speciale Lingewaardse arrangementen aanmoedigen.

Meer lezen:

vvarnhemnijmegen.nl

Voor een update van alle evenementen in de regio.

<https://www.recron.nl>

Over trends in verblijfsrecreatie.

box 17 Mee doen

Lingewaard is een inclusieve samenleving: iedereen hoort erbij en iedereen doet mee. De herinrichting van een wijk kan het moment zijn om diversiteit te bevorderen, wat leidt tot een betere integratie van kwetsbare groepen zoals ouderen, mensen met een beperking en statushouders. Fysieke en financiële barrières worden opgeheven: gebouwen en de openbare ruimte zijn meer toegankelijk voor mensen met een beperking en onderwijs is toegankelijk voor iedereen. Cliënten bij de gemeente krijgen één regisseur, de sociale coach, die dienstverlening en zorg op maat coördineert. Daar hoort ook bij dat ieder persoon mag zijn wie hij of zij is, ongeacht godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras of geslacht. Zo legt de gemeente accenten op het zich veilig voelen, de weerbaarheid en welzijn van mensen met seksuele diversiteit (LHBTI). Ter bewustwording voert Lingewaard de regenboogvlag, legt regenboogzebra's aan en geeft actief bekendheid aan het meldpunt discriminatie.

Meer lezen:

www.ouderenfonds.nl

De Zilverlijn belt elke week honderden eenzame ouderen, gewoon voor een prettig gesprek en een luisterend oor.

www.kbobemmel-doornenburg.nlB

Bewegingsactiviteiten met korting voor 50plusser en meer.

www.movisie.nl

Over LHBTI emancipatie.

box 18 Voorkómen armoede en schulden

GroenLinks zet zich in om armoede te voorkomen. De sociale dienst moet de mensen die het nodig hebben goed ondersteunen naar werk en het beschikbare geld volledig inzetten. Hulpvragers zijn gebaat bij een bredere benadering: vaak blijken mensen die zorgondersteuning zoeken, ook financiële problemen te hebben. Een mooi voorbeeld geeft gemeente Eindhoven die is gestart met een project 'Goede Gieren Fonds': een particulier initiatief om mensen met schulden te helpen. Met de schuldenmakers stellen zij een plan op om geldproblemen in de toekomst te voorkomen. De schuldeisers ontvangen hun geld uit het fonds en de schuldenaar betaalt op termijn zijn of haar schuld aan het fonds terug.

Meer lezen:

<http://www.platform31.nl>

Het Goede Gieren Fonds is een particulier initiatief om mensen met schulden te helpen.

<https://www.nibud.nl>

Platform armoedebelid van het NIBUD voor beleidsmedewerkers om kennis te delen en ervaringen uitwisselen met deskundigen en vakgenoten.

box 19 Cultuur brengt mensen samen

Lingewaard heeft een enorme diversiteit aan culturele activiteiten, evenementen en voorzieningen. Vaak al jaren succesvol, zoals de Bemmelse dweildag, het Huissense Vleischkeuren en het Kersenfeest in Gendt. Tradities, in stand gehouden door enthousiaste vrijwilligersgroepen. Met evenveel animo kwamen nieuwe projecten zoals de Theaterkerk in Bommel en manifestaties als Het Geluk van Lingewaard of LingeW'art in Huissen tot stand. We gebruiken het cultuurfonds om de diversiteit in het aanbod van culturele activiteiten en evenementen te vergroten en creatieve culturele initiatieven van ondernemers en particulieren aan te moedigen. Een bruisend kunst- en cultuuraanbod zorgt ervoor dat mensen elkaar ontmoeten en zichzelf kunnen ontplooiën, ook buiten de kaders. GroenLinks gunt het iedereen, te beginnen bij de jongeren, om zich door kunst en cultuur te laten beroeren op een manier die bij hen past. Dat schept gelukkige mensen.

Meer lezen:

[vvvarnhemnijmegen.nl](http://www.vvvarnhemnijmegen.nl)

Voor een update van alle evenementen in de regio.

www.3oeverfestival.nl

Een regionaal festival in 2017 rond de kop van Pannerden.

www.vluchtelingenwerk.nl

Project Eigen-Wijs maakt muziek(voorstellingen) met kinderen van vluchtelingen en asielzoekers

box 20 Maatschappelijk ondernemen en de arbeidsmarkt

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) betekent dat bedrijven verantwoordelijkheid willen dragen voor maatschappelijke problemen en opgaven zoals luchtvervuiling, klimaatverandering, arbeidsomstandigheden en/of vergrijzing. Als eerste zorgt MVO ervoor dat het bedrijven deze problemen niet groter maken. Ondernemers die een stap verder gaan, leveren een bijdrage aan het oplossen van deze problemen. Dit kan ook op het gebied van arbeid. De Participatiewet en 'Social Return on Investment' (SROI) bieden mogelijkheden voor ondernemers om sociaal en duurzaam ondernemen in de praktijk te brengen. Hiermee worden mensen geholpen om passend werk te krijgen. Zo kunnen ze nog beter participeren in de samenleving en geven de samenleving daarmee kracht terug.

Meer lezen:

<https://www.wecycle.nl>

Stichting Wecycle regelt het inzamelen en optimaal recyclen van e-waste.

www.mvosolutions.nl

Uitzendondernemer die mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan werk helpt in de techniek, logistiek en maakindustrie.

GROENFONDS ZWEMLESSEN GELIJKE KANSEN ZORG OP MAAT DIJKEN SOLIDARITEIT

box 21 Basisinkomen

Het basisinkomen is een vast maandinkomen, dat de overheid aan alle inwoners verstrekt. Het is onvoorwaardelijk: iedereen heeft er recht op, onafhankelijk van inkomsten of vermogen. Dat zorgt meteen voor minder regelgeving en controle waardoor de hoge maatschappelijke kosten daarvan wegvallen. Het is een bedrag waar je zonder luxe van kunt leven als volwaardig lid van de samenleving. Mensen hebben hierdoor de vrijheid om zelf keuzes te maken tussen betaald werk, opleiding, onderneming, vrijwilligerswerk of mantelzorg. Het geeft rust en gezondheidswinst, en de maatschappij als geheel wordt minder agressief. Gelijktijdige hervorming van de arbeidsmarkt zorgt voor meer betaald werk en banen. Uit wereldwijde experimenten blijkt dat het basisinkomen in de praktijk tot positieve effecten leidt.

Meer lezen:

<https://basisinkomen2018.nl>

Burgerinitiatief met doelen, dromen en dilemma's voor een basisinkomen en basiszorg voor iedereen.

<http://basisinkomen.nu>

YouTube filmpjes ter inspiratie.

box 22 Toekomstbestendige woningbouw

GroenLinks bouwt voor de toekomst: CO2-neutraal en met aandacht voor de behoeften van de samenleving die vergrijst. Dit betekent flexibele woningen en appartementen, met voorzieningen om op een later moment de indeling aan te passen. Zo kunnen ouderen en mensen met een beperking zo lang thuis wonen als zij willen. Daarnaast kun je in gemengde wijken saamhorigheid van jong en oud, starters en nieuwkomers bevorderen en vereenzaming voorkomen. We ondersteunen dan ook creatieve initiatieven van woonverenigingen en particulieren om deze doelen te bereiken. Denk aan mantelzorg-woningen, leegstaande bedrijfspanden en boerderijen inrichten voor groepswonen, en tiny houses (minihuisjes) die verplaatsbaar zijn en weinig ruimte gebruiken. Alle nieuwbouw en verbouw wordt zoveel mogelijk energieneutraal. Dat is nu investeren in een toekomst, onafhankelijk van fossiele brandstoffen en met lage woonlasten.

Meer lezen:

www.hetkanwel.net

Vriendenerf van 50plussers met levensloopbestendige woningen en voorzieningen.

<http://www.iewan.nl>

Een woongemeenschap in Lent voor o.a. gezinnen, woongroepen en alleenstaanden.

<http://www.tinyhousenederland.nl>

Open source delen van informatie, kennis en kunde over de Tiny House Nederland movement.

box 23 Leven voor gevorderden

Onze senioren willen en kunnen langer zelfstandig blijven. De gemeente ondersteunt hen daarbij door zelfzorgprogramma's te initiëren en te voorzien in betaalbare, kwalitatief goede en aangepaste of flexibele woningen. Nieuwe woonvormen, zoals meer-generatiewoningen, groepswonen en geclusterd wonen dichtbij zorgpanden zijn nodig. Procedures voor woningaanpassingen zijn helder en snel, zowel binnen als buiten de WMO. GroenLinks wil gebruik van robotica in de woning promoten om ouderen, zo lang als zij zelf willen, onafhankelijk en comfortabel te laten wonen. Wandelpaden naar het centrum en naar een park zijn vrij van obstakels en goed begaanbaar met rollator. In de buitenruimte zijn naast jeugd ontmoetingsplekken ook beschutte ontmoetingsplekken voor ouderen.

Meer lezen:

www.hesticare.com

Over de mogelijkheden van een combinatie van zorg en domotica.

<http://www.cveg.nl>

Ecologische huizen gecombineerd met zorg

www.knarrenhof.nl

Zelfstandig en gezamenlijk wonen.

ISOLATIE BOMEN TINY HOUSE FIETSEN REPAIR CAFE LEDVERLICHTING ECOLOGISCH

box 24 Geld verdienen

De overheid treedt terug en bezuinigt helaas steeds meer. GroenLinks pleit ervoor de regierol op initiatieven te versterken. Immers de gemeente is de aangewezen partij om mensen met ideeën samen te brengen en hen de weg te wijzen in de financiële wereld. Maar ook om duurzaamheidsleningen beschikbaar te stellen voor hernieuwbare energie en de ogen en oren open te houden voor hetgeen er op dat gebied gebeurt in andere gemeenten. Meedenken buiten de gebaande paden maakt veel meer mogelijk. Zoals wanneer inwoners via fondsen of crowdfunding middelen aanboren voor vernieuwende projecten. Meedenken van inwoners kan tevens rechtszaken vermijden en besparen op dure externe adviesbureaus.

Meer lezen:

<http://rekenkameroost.nl>

De provincie Gelderland heeft een aantal revolverende fondsen opgericht voor doelen op het gebied van duurzame energie, innovatie en werkgelegenheid.

www.datishelder.com

Kanteling in organisaties, onderwijs, overheid en gemeenten, met burgers en cliënten, vanuit een open mind, èn met de voeten in de klei.

www.nederlandkantelt.nl

Samen op weg naar een innovatieve samenleving.

box 25 Geluksbeleid!

Waar mensen elkaar ontmoeten ontstaan plannen. Soms met hele buurten en vaak buiten de kaders. De gemeente benadert deze plannen met een open houding in de vorm van een JA-loket: zij denkt mee over de plannen en wijst enthousiast de weg in het doolhof van regels en wetten. Daardoor ontstaan in gezamenlijkheid nieuwe initiatieven zoals in Enschede, waar de gemeente een 'sociale hypotheek' levert voor een buurthuis en bewoners dit terugbetalen door diensten te leveren. Voorwaarde is dat de ambtenaren meer vrijheid hebben om samen met initiatiefnemers creatieve oplossingen te zoeken, ook buiten hun eigen team, zoals in de gemeente Hollands Kroon. Nog verder gaat de gemeente Schagen, daar werkt een Wethouder voor Financiën en Geluk. Geluk is daar vooraan in het beleid opgenomen. Samen met de inwoners is 'geluk' gedefinieerd en wordt elk beleidsbesluit getoetst aan de vraag: worden onze inwoners gelukkig(er) van dit beleid?

Meer lezen:

www.lingewaardenergie.nl

Een burgerinitiatief dat na crowd funding nu het enorme Drijvend Zonnepark Lingewaard ontwikkelt.

www.movisie.nl

Kennis en aanpak sociale vraagstukken, met nieuwsberichten en publicaties over burgerinitiatieven.

www.schagen.nl

Over hoe een gemeente kan sturen op geluk van haar inwoners.

Met dank aan Annie Weijers, Dirk Goldschmeding, Helga Teunissen-Meijer, Inge Slood, José Bruëns, Joyce Derksen en Lianne Duiven voor de foto's.

BIOLOGISCHE LANDBOUW CULTUUR DIERENWELZIJN SAMENSpraak GELUKSBELEID

- 1 Lianne Duiven
- 2 Inge Sloot
- 3 José Bruêns
- 4 Noor Harmsen-Hagemeler
- 5 Paul Jansen
- 6 Lisette Hoes
- 7 Miesjel Spruijt
- 8 Karin Verlaan
- 9 Arianne Nas
- 10 Helmut Rauschenberg
- 11 Marjo Wiltingh
- 12 Jos van Betuw
- 13 Judith van Kol
- 14 Frank Arbouw
- 15 Anita Staal
- 16 Henk Stam
- 17 Claar van Leeuwen
- 18 Frans van Herwijnen
- 19 Dirk Goldsmeding

GROEN
LINKS
LINGEWAARD